

Karyatider

Kontext, funktion och innebörd från arkaisk till hellenistisk tid

Sigrid Elmlad
Kandidatuppsats i Antikens kultur och samhällsliv
AKSK04 HT2022
Lunds universitet
Institutionen för Arkeologi och Antikens historia
Handledare: Henrik Gerding

LUNDS
UNIVERSITET

Abstract

This paper examines caryatides in Greek architecture from the Archaic period to the Hellenistic period. The focus of this study is the functions, contexts, and symbolic meanings of the caryatides. Regarding the contexts, the caryatides were first used in the archaic period on the Cnidian treasury and, shortly thereafter on the Siphnian treasury, both in Delphi. In the classical period, the caryatides appear on the Erechtheum in Athens. From the late Classical period and onwards through the Hellenistic time, the caryatides appeared in exclusively sepulchral settings, beginning with the caryatides on Perikles' *heroon* in Limyra.

The functions and symbolic meanings of the caryatides, however, is a more complex question, and one that cannot easily be answered. The conclusion that this paper draws is that the functions and meanings of the caryatides must have been multifaceted and would probably have differed between different monuments. It is possible that some caryatides were representations of goddesses or other mythological female figures. It is also possible that some caryatides had something to do with the cult of the dead or funerary practices, such as they are being votive *korai*, or by standing there, would remind passersby of the importance of making offerings to the deceased.

Keywords: caryatides, architecture, Archaic, Classic, Hellenistic, tomb, maidens, Erechtheum, Siphnian treasury, Cnidian treasury, Perikles' *Heroon*, Kasta tomb, Ginina Mogila, Hypogeum of the caryatids in Vaste.

Tack

Henrik för inspiration och gott handledarskap under arbetets gång. Ditt stöd har betytt oerhört mycket.

Innehållsförteckning

1	Inledning	5
1.1	<i>Introduktion</i>	5
1.2	<i>Syfte och frågeställning</i>	5
1.3	<i>Forskningshistorik</i>	6
1.3.1	<i>Vitruvius om karyatider och deras ursprung</i>	6
1.3.2	<i>Modern forskning om karyatider</i>	6
1.3.3	<i>Begreppet ”karyatid” i denna uppsats</i>	7
1.4	<i>Material och metod</i>	7
2	Analys och resultat	9
2.1	<i>Knidiernas skattehus, Delphi</i>	9
2.1.1	<i>Kontext</i>	9
2.1.2	<i>Ikonografi</i>	10
2.1.3	<i>Tolkning</i>	10
2.2	<i>Siphniernas skattehus, Delphi</i>	11
2.2.1	<i>Kontext</i>	11
2.2.2	<i>Ikonografi</i>	12
2.2.3	<i>Tolkning</i>	12
2.3	<i>Erechtheion, Athen</i>	13
2.3.1	<i>Kontext</i>	13
2.3.2	<i>Ikonografi</i>	14
2.3.3	<i>Tolkning</i>	14
2.4	<i>Perikles Heroon, Limyra</i>	15
2.4.1	<i>Kontext</i>	15
2.4.2	<i>Ikonografi</i>	16
2.4.3	<i>Tolkning</i>	17
2.5	<i>Ginina Mogila, Sveshtari</i>	18
2.5.1	<i>Kontext</i>	18
2.5.2	<i>Ikonografi</i>	19
2.5.3	<i>Tolkning</i>	19
2.6	<i>Kastagraven, Amphipolis</i>	20
2.6.1	<i>Kontext</i>	20
2.6.2	<i>Ikonografi</i>	21
2.6.3	<i>Tolkning</i>	21
2.7	<i>Gravnaiskos, Taras</i>	22

2.7.1	Kontext.....	22
2.7.2	Ikonografi.....	22
2.7.3	Tolkning.....	23
2.8	<i>L'Ipogeo delle Cariatidi, Vaste</i>	23
2.8.1	Kontext.....	24
2.8.2	Ikonografi.....	24
2.8.3	Tolkning.....	24
2.9	<i>Tabell över centrala delar i materialet</i>	26
3	Diskussion	27
3.1	<i>Karyatidernas kontexter och funktion</i>	27
3.2	<i>Karyatidernas ikonografi och mytologiska kopplingar</i>	29
4	Sammanfattning och slutsatser	31
5	Referenser	33

1 Inledning

1.1 Introduktion

Karyatider är relativt ovanliga element i den grekiska konsten och arkitekturen. Karyatiderna återfinns dock redan från arkaisk tid och en föremålskategori där de påträffas i mindre skala är de så kallade karyatidspeglarna som förekommer under både arkaisk och klassisk tid.¹ På dessa har man låtit en *kore* utgöra spegelns handtag. Men ännu mer välkända är nog karyatiderna på olika storslagna monument och det mest kända är antagligen karyatidportiken på Erechtheion. Karyatider i den grekiska arkitekturen förekommer från och med arkaisk tid, där de äldsta karyatiderna påträffas på Knidiernas skattehus i Delphi. Karyatiderna används, om än sparsamt, inom arkitekturen kontinuerligt genom hela antiken och går att finna på exempelvis kejsarfora i Rom. Denna uppsats kommer att behandla karyatider i den grekiska arkitekturen från arkaisk tid till och med hellenistisk tid. Karyatidernas ikonografi kommer att behandlas, men särskilt fokus kommer att ligga på karyatidernas kontexter, funktioner och innebörder.

1.2 Syfte och frågeställning

En stor del av den tidigare forskningen rörande karyatider i arkitekturen har varit inriktad på att klarlägga deras ursprung och symbolik. Man har utforskat ett karyatidmonument i taget och endast studerat andra karyatider som jämförelsematerial. Däremot har i princip ingen forskning ägnats åt att studera karyatiders generella funktion och kontext. Syftet för min undersökning är därför att studera just detta; att försöka få en överblick över och försöka förstå, de grekiska karyatidernas funktion och kontext. Den centrala frågan för min uppsats är därför:

- *Vilken funktion fyller karyatider i arkitekturen och i vilken kontext finns karyatider?*

Vid sidan av denna fråga har jag även ställt frågorna:

- *Sker en förändring från arkaisk tid till hellenistisk tid vad gäller karyatidernas funktion och kontext?*
- *Vilken innebörd har karyatiderna och hur förhåller den sig till funktion och kontext?*

¹ Lloyd-Morgan 2016.

1.3 Forskningshistorik

1.3.1 Vitruvius om karyatider och deras ursprung

I *De architectura* finns en kortare passage som behandlar karyatider i arkitekturen.² Vitruvius definierar karyatider som skulpturer av kvinnor som används i stället för kolonner, och det är också den definition som används idag. Karyatiderna, menade Vitruvius, uppfördes som minne av hur Karien straffades efter att de hade konspirerat med perserna, mot grekerna. När grekerna trots detta hade vunnit mot perserna, förklarade de krig mot Karien. Efter att grekerna hade dödat alla männen, förslavade de kvinnorna som straff. De kariska kvinnorna (det vill säga ”karyatiderna”) fick inte lägga ifrån sig sina fina dräkter och ornament, utan fördes bort som de var. Detta var oerhört förnedrande för de kariska kvinnorna. Vitruvius menade att grekiska arkitekter därefter valde att avbilda dessa kvinnor som bärande figurer, som ett varnande exempel på vad som händer om man konspirerar mot grekerna och för att kunna straffa och förnedra Karien för en lång tid framåt.

1.3.2 Modern forskning om karyatider

En stor del av den moderna forskningen rörande karyatider har ägnat sig åt att förstå karyatidernas ursprung, precis som Vitruvius gjorde. Vitruvius förklaring har idag dock mer eller mindre helt avfärdats.³ Inte minst eftersom figurer som idag identifieras som karyatider finns i Delphi och dessa dateras till 500-talet f.v.t. Perserkriget ägde inte rum förrän i början på 400-talet, och bestraffandet av de kariska kvinnorna därmed ännu senare. Dessutom skriver Vitruvius *De architectura* långt efter de händelser han beskriver. Det är uppenbart att han inte heller kände till karyatidernas egentliga ursprung. (Till Vitruvius försvar gör ingen annan det heller.) Vitruvius definition av karyatider lever dock kvar, och appliceras idag på samtliga kvinnoskulpturer som används i stället för kolonner och halvkolonner.

Ett exempel på en forskare som sökt svar på karyatidernas ursprung är Ione Mylonas Shear.⁴ Mylonas Shear nämner karyatiderna på Knidiernas respektive Siphniernas skattehus och på Erechtheion. Hon menar att karyatiderna kommer österifrån, att de är ett joniskt fenomen och/eller ett fenomen från Främre Orienten. Mylonas Shear utforskar dock inte karyatidernas betydelse, funktion eller kontext i det citerade arbetet.

Karyatiderna på Erechtheion är relativt väldokumenterade och utforskade, och det finns många teorier om deras betydelser. James Morton Paton *et al.* beskriver och undersöker

² Vitr. *De arch.* 1.1.5.

³ Mylonas Shear 1999, 66.

⁴ Mylonas Shear 1999.

karyatiderna på Erechtheion som en del av deras studie av Erechtheion.⁵ Karyatiderna jämförs särskilt med karyatiderna i Delphi. Karyatiderna på Perikles *heroon* i Limyra är även dessa väldokumenterade och välutforskade. Jürgen Borchhardt beskriver och undersöker dem i samband med att han beskriver arkitekturen på Perikles *heroon*.⁶ Danaila Grudeva har undersökt karyatiderna i Sveshtari och placerat dem i en medelhavskontext.⁷ Dock har få, om ens någon, undersökt karyatider i grekisk arkitektur ur ett större perspektiv, utan bara ett monument, eller en kortare tidsaspekt i taget. Det finns därmed en stor kunskapsbrist på detta område.

1.3.3 Begreppet ”karyatid” i denna uppsats

Jag använder mig av samma definition av begreppet karyatider som Vitruvius. Det vill säga att jag räknar alla kvinnoformade skulpturer som fyller samma praktiska funktion som en kolonn som karyatider. Jag väljer dock att vidga begreppet något och inkluderar även bärande kvinnoskulpturer i relief, som då fyller samma funktion som en halvkolonn, i kategorin karyatider. Detta baseras på att alla de karyatider jag har studerat i denna undersökning som är reliefer,⁸ omnämns som just karyatider av flera författare.⁹

1.4 Material och metod

Materialet för denna uppsats består av samtliga karyatider i en grekisk kontext från arkaisk tid till och med hellenistisk tid.¹⁰ Det är totalt åtta karyatidmonument, på sju olika platser. Monumenten är: Knidiernas skattehus i Delphi, Siphniernas skattehus i Delphi, Erechtheion i Athen, Perikles *heroon* i Limyra, Ginina Mogila i Svehstari (Thrakien), Kastagraven i Amphipolis, en gravnaiskos i Taras och *L'Ipigeo delle cariatidi* i Vaste (Apulien). Dessa kommer behandlas separat i nästkommande kapitel.

För att studera materialet har jag utgått från de bilder som finns tillgängliga och primärpublikationer av materialet. I de fall där primärpublikationer har varit otillgängliga har jag i stället använt mig av sekundärlitteratur och referensverk. Sekundärlitteratur och

⁵ Paton 1927, 110–112, 232–239.

⁶ Borchhardt 1976.

⁷ Grudeva 2015.

⁸ Dessa är karyatiderna i Ginina Mogila, Taras och Vaste.

⁹ Dessa finns refererade till samband med att karyatidmonumenten beskrivs och analyseras i Kapitel 2.

¹⁰ Det finns exempel på karyatider som dateras till hellenismens absoluta slut och närmast bör räknas till romersk kejsartid, eller åtminstone slutet på republiken. Dessa har inte inkluderats i denna undersökning.

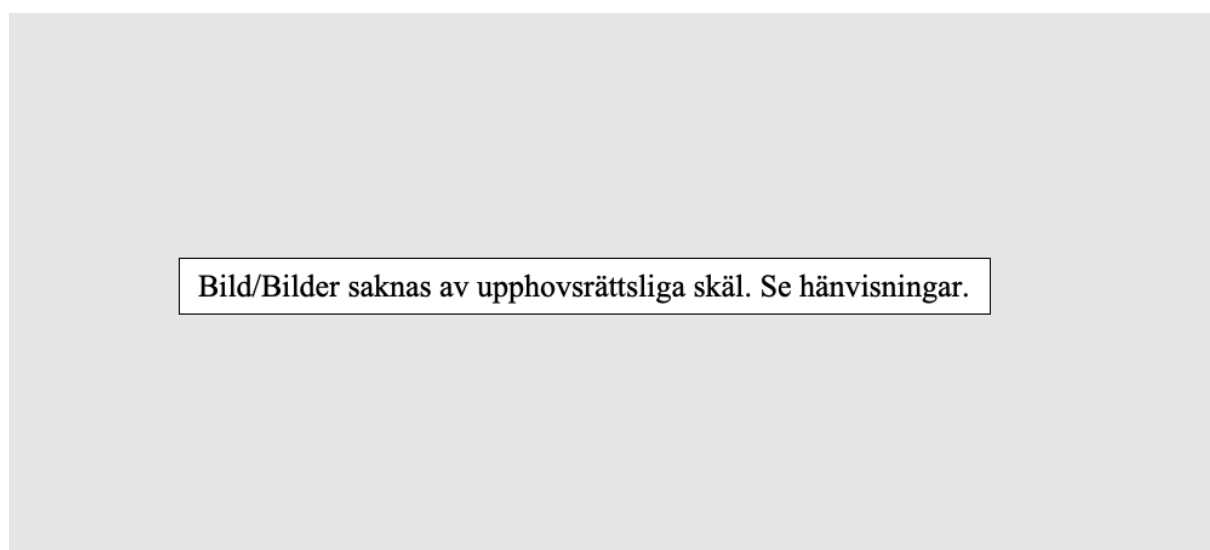
referensverken har även använts för analys av materialet. Genom jämförelser mellan de olika karyatiderna och deras monument har jag försökt besvara mina frågeställningar.

En problematik med mitt material är att det ibland varit väldigt bristfälligt dokumenterat. Vad gäller Knidiernas skattehus och Siphniernas skattehus så blandades dessa initialt ihop med varandra under utgrävningarna och de tidiga publikationerna. Detta har lett till att det varit svårt att fastställa exakt vad som tillhört vilket monument. En annan svårighet har varit att Kastagraven i Amphipolis, vilken nyligen har grävts ut, inte har publicerats officiellt ännu. De flesta källorna rörande detta monument har därför endast kunnat spekulera utifrån de bilder som publicerats. Även naiskosgraven i Taras är synnerligen sparsamt dokumenterad.

2 Analys och resultat

I detta kapitel presenterar jag de olika karyatidernas kontext och ikonografi, samt de tolkningar som gjorts av de olika karyatiderna. Monumenten är presenterade i kronologisk ordning i möjligaste mån, men eftersom vissa monument inte varit möjliga att datera exakt, utan endast till en större epok, som hellenismen, kan det finnas vissa felaktigheter i kronologin.

2.1 Knidiernas skattehus, Delphi

Figur 1-3: Fragment av de knidiska karyatiderna (Picard & De la Coste 1928, fig. 1, 5 och 7).

2.1.1 Kontext

Knidiernas skattehus ligger i Apollonhelgedomen i Delphi. Det är uppfört ungefär 565–555 f.v.t.¹¹ Knidiernas skattehus användes för att förvara votivgåvor och andra skatter från staden Knidos i Karien.

Huset är uppfört helt i marmor och i jonisk ordning.¹² Det finns två karyatider på framsidan av skattehuset.¹³ Karyatiderna står *in antis* och bildar således en liten portik på framsidan av skattehuset. Bara fragment återstår av karyatiderna på Knidiernas skattehus idag

¹¹ Dinsmoor 1950, 138.

¹² Neer 2019, 194.

¹³ Antalet karyatider och huruvida de ens var karyatider var en pågående diskussion från utgrävningarna i slutet av 1800-talet fram till 1920-talet. För en diskussion om hur karyatiderna rekonstruerades, se Picard & De la Coste-Messelière 1928, 9–11; Pinatel 1984.

(se *Fig. 1–3*).¹⁴ Karyatiderna beräknas ha varit 220 cm höga, eller 245 cm om man räknar med *€*deras huvudbonader.¹⁵ Man har funnit och kunnat identifiera underkroppen och huvudena på karyatiderna. Dessa karyatider kan vara de äldsta monumentala karyatiderna.¹⁶ Karyatiderna stod placerade på smala piedestaler.¹⁷

Knidiernas skattehus och Siphniernas skattehus blandades ihop med varandra under de första utgrävningarna och i publikationerna från 1800-talets slut. De bytte därefter namn med varandra. Jag har utgått från senare publikationer, men faktum kvarstår att det ännu råder viss förvirring rörande vad som tillhör vilket monument. Ibland kallas därför Siphniernas skattehus för ”det exknidiska” (*ex-cnidienne*) och vice versa.

2.1.2 Ikonografi

Fragmenten av karyatiderna ger intrycket av att vara spegelvända kopior av varandra (se *Fig. 2–3*). De står av allt att döma med vikten jämnt fördelat på båda benen. Karyatiderna bär *chiton*, vilken de håller i med sin ena hand.¹⁸

Håret är delat i mittbena och faller i flera lockar/tvinnade flätor över axlarna (se *Fig. 1*). Karyatiderna bär en hög huvudbonad (25 cm hög), vilken skulle kunna tolkas som en *kalathos*,¹⁹ eller en *polos*.²⁰ Huvudbonaden är dekorerad med relief. Det är svårt att tolka vad reliefen föreställer. De bär ett även ett hårband, ett slags diadem som går runt hela huvudet.

2.1.3 Tolkning

Eftersom överkroppen och därmed även den andra armen saknas, vet man inte hur den hölls, men eftersom den andra handen inte syns på underkroppen, bör den ha hållits ut från kroppen på något vis, exempelvis i samma position som vanliga *korai* brukar hålla ut sin hand.²¹ *Korai* användes som votivgåvor, men även för att markera gravplatser. Karyatiderna på Knidiernas skattehus är kanske, likt fristående i *korai*, en slags votivgåva.

¹⁴ För diskussion kring hur man valt att rekonstruera monumentet, se Pinatel 1984. Där framgår även att det funnits en hopblandning mellan Knidiernas och Siphniernas skattehus, där monumenten bytt namn med varandra vid sekelskiftet, men detta verkar någorlunda uppkälat.

¹⁵ Picard & De la Coste-Messelière 1928, 1–2, 9.

¹⁶ Dinsmoor 1950, 138.

¹⁷ Dinsmoor 1950, fig. 50.

¹⁸ Picard & De la Coste-Messelière 1928, 7.

¹⁹ Picard & De la Coste-Messelière 1928, 1-2. En *kalathos* är en slags korg som bärs på huvudet.

²⁰ Dinsmoor 1950, 139. En *polos* är en lägre huvudbonad, i form av en cylindrisk krona. Bärs av gudinnor.

²¹ Ex. Peploskoren eller Phrasikleiakoren, vilka båda är exempel på arkaiska *korai*.

Richard Neer presenterar en annan, liknande tolkning av dessa karyatider. Neer menar att de symboliserar välbärgade kvinnor som offerar för stadens bästa. De blir i både bildlig och bokstavlig mening ”[the] pillars of the community”, samhällets stöttepelare.²²

2.2 Siphniernas skattehus, Delphi

Bild/Bilder saknas av upphovsrättsliga skäl. Se hänvisningar.

Figur 4 (vänster): Karyatid från Siphniernas skattehus. (Musée du Louvre 2011).

Figur 5 (höger): Rekonstruktion av karyatiderna på Siphniernas skattehus (Daux & Hansen 1987, fig. 136; beskuren).

2.2.1 Kontext

Siphniernas skattehus ligger i Apollonhelgedomen i Delphi. Byggnaden uppfördes omkring 525 f.v.t.,²³ och användes för att förvara votivgåvor från Siphnos invånare. Siphniernas skattehus anses ibland vara det vackraste och mest påkostade skattehuset i Delphi.²⁴ Huset är precis som Knidernas skattehus byggt i jonisk ordning i marmor med två karyatider *in antis*. Idag återstår endast fragment av karyatiderna, vilket påverkar tolkningen av dem.²⁵

Siphniernas skattehus är större än Knidiernas skattehus, och karyatiderna likaså. Karyatiderna uppskattas ha varit 360 cm höga, exklusive huvudbonad.

²² Neer 2019, 194.

²³ Neer 2019, 194.

²⁴ Neer 2019, 194.

²⁵ Daux & Hansen 1987, 148.

2.2.2 Ikonografi

De bägge karyatiderna är lika varandra och är i princip spegelvända kopior av varandra (se *Fig. 5*).²⁶ De bägge karyatiderna på skattehuset är ytterst lika varandra, så lika att de anses vara skapade av samma person.²⁷

De bär en huvudbonad på huvudet, dekorerad med relief.²⁸ Huvudbonaden har tolkats som både *polos* och *kalathos* av olika författare.²⁹ Karyatiderna bär, precis som de på Knidiernas skattehus, ett slags hårband/diadem som löper runt huvudet.³⁰ Deras hår är uppdelat i mittbena och flätat i flera minde flätor som faller över axlarna (*Fig. 4*).

Deras armar saknas, och vissa rekonstruktioner anger att de har haft sin yttersta arm böjd fram i 90 grader som om de höll något i handen (se *Fig. 5*) men senare rekonstruktioner har inte dragit samma slutsatser, utan rekonstruerar karyatiderna utan att spekulera kring armarnas position.³¹ Deras andra hand verkar dock hålla i klädedräkten. De bär varsin löst sittande *chiton* med en *himation* ovanpå.³²

2.2.3 Tolkning

Eftersom kontexten i nästan alla avseenden är densamma som för Knidiernas skattehus, tolkas karyatiderna Siphniernas skattehus på samma vis. De kan alltså tolkas som en bokstavlig version av ”samhällets stöttepelare”.³³ Men även här saknas en arm vardera, och denna arm kan ha hållits utåt, som rekonstruktionerna föreslår. Det skulle göra att de också liknade *korai* och kanske var votiver i sig. Kan de ha hållit något i handen? Om de höll ut armen är det rimligt att de har hållit något i den utsträckta handen. Vad? Höll de fram en offergåva?

²⁶ Daux & Hansen 1987, 153.

²⁷ Daux & Hansen 1987, 153.

²⁸ Dinsmoor 1950, 139.

²⁹ Dinsmoor 1950, 139, menar att det är *poloi*; Daux & Hansen 1987, 153, menar att det är *kalathoi*.

³⁰ Picard & De la Coste-Messelière 1928, fig. 30.

³¹ Pinatel 1984, 30 fig. 2 & 3, 32 fig. 5.

³² Enligt rekonstruktion: Picard & De la Coste-Messelière 1928, fig. 136.

³³ Neer 2019, 194.

2.3 Erechtheion, Athen

Figur 6 (vänster): Karyatider från Erechtheion (Wikimedia commons 2009a).

Figur 7 (höger): Karyatider på Erechtheion bakifrån (Wikimedia commons 2009b).

2.3.1 Kontext

Templet Erechtheion ligger på Akropolis i Athen. Templet heter egentligen Athena Polias tempel eftersom det är tillägnat henne, men kallas oftast för just Erechtheion.³⁴ Templet stod färdigt omkring 405 f.v.t. och den södra portiken med karyatiderna anses tillhöra templets originalutformning.³⁵ Karyatidportiken utgörs av sex karyatider som alla står vända söderut. De är samtliga skadade i olika utsträckning, men är restaurerade sedan 1908.³⁶

Karyatiderna på Erechtheion omnämns mycket kort i en inskrift som hittades på Akropolis under 1700-talet som *korai* alltså jungfrur.³⁷ Inskriften dateras till slutet på 400-talet f.v.t. och nedtecknades i samband med en inventering av hur uppförandet av Erechtheion förflöt. Det sägs inget om karyatiderna i inskriften, utöver att delar av taket som karyatiderna bär upp inte är färdigställt.

Litterära och epigrafiska källor anger att Erichthonios, en mytologisk person och farfar/morfar till Erechtheus, ska ligga begravd i det gamla Athena Polias tempel, eventuell i

³⁴ Se Neer 2019, 289.

³⁵ Paton 1927, 110.

³⁶ Paton 1927, 111.

³⁷ *IG I*³ 83–89; Paton 1927, 277.

den delen där Karyatidportiken anlades.³⁸ En annan mytologisk person som ska ha varit begravd alldeles i närheten är den athenska kungen tillika medgrundare av staden, Kekrops. Byggnaden Kekropion som var tillägnad honom, låg alldeles i anslutning till Karyatidportiken, enligt epigrafiska källor.³⁹ Det finns alltså minst två, under antiken, påstådda sepulkrala kopplingar relaterade till Karyatidportiken.

2.3.2 Ikonografi

De sex karyatiderna står i kontrapost och är relativt lika varandra, men har alla unika drag och detaljer.⁴⁰ Särskilt utmärkande är skillnader i hur klädedräkten och håret faller. Även anletsdragen skiljer dem åt, men eftersom de flesta är skadade är det svårt att uttala sig allt för mycket om dessa.

Samtliga bär en löst draperad *peplos* (se *Fig. 6* och *7*). Karyatiderna bär ingen huvudbonad, utan ett arkitektoniskt element mellan själva huvudet och arkitraven (kapitälet på den kolonn de ersätter). Deras hår är delat i mittbena och uppsatt i en mycket tjock fläta i nacken (se *Fig. 7*). Mindre hårlockar (eventuellt flätor) faller dock framåt över axelpartiet. Antalet lockar varierar från karyatid till karyatid.

De saknar armar och händer, men man kan på deras *peplos* se att de bör ha hållit i den med sin ena hand, liknande karyatiderna i Delphi.⁴¹

2.3.3 Tolkning

På grund av att dessa karyatider omnämns som *korai* under sin samtid är det vanligt att tolka dem som just *korai* och inte som karyatider. I min mening är det dock en mycket märklig slutsats att dra, särskilt eftersom inga av de övriga karyatiderna från arkaisk till hellenistisk tid heller omnämns som just "karyatider".⁴² Faktum kvarstår att även dessa skulpturer fungerar som karyatider. Däremot kan de, som även föreslagits för karyatiderna på Knidiernas respektive Siphniernas skattehus, var en arkitektonisk variant på *korai*. Andrew F. Stewart föreslår att karyatiderna på Erechtheion kan ses som en offentlig, statlig, version av dedikationer av *korai*, som annars brukar dediceras av privatpersoner.⁴³ Även Neer har presenterat detta som en möjlig tolkning.⁴⁴

³⁸ Gerding 2014, 258.

³⁹ Gerding 2014, 259. Kekropion och dess placering i förhållande till Karyatidportiken nämns i *IG I³* 83–89.

⁴⁰ Paton 1927, 235.

⁴¹ Paton 1927, 234.

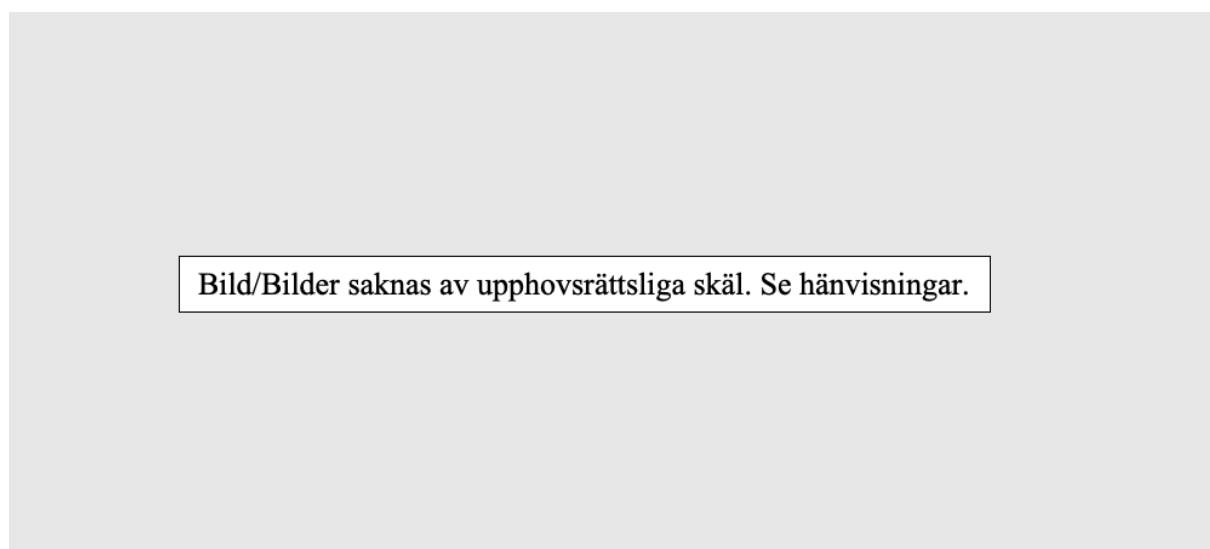
⁴² Bakgrund till benämningen "karyatid" finns i Kapitel 1.3.

⁴³ Stewart 2015

⁴⁴ Neer 2019, 292.

Det finns även förslag om att karyatiderna representerar de unga flickor som tjänade Athena Polias eller eventuellt sörjande kvinnor vid Kekropion.⁴⁵ Janos Fedak skriver att det kan vara trovärdigt att karyatiderna på Erechtheion har en koppling till Kekropion.⁴⁶ Enligt Fedak får då dessa karyatider en sepulkral funktion, även om just Kekropion kanske snarare får anses vara en grav åt en mytologisk kung, än ett gravmonument över en ”riktig” person.

2.4 Perikles *Heroon*, Limyra

Figur 8 och 9: Avritade och rekonstruerade karyatider från norrsidan av Perikles *heroon*. (Borchhardt 1976, fig 4–7; beskurna).

2.4.1 Kontext

Perikles *heroon* ligger i Limyra, Lykien, dagens Turkiet och var tillägnat den lyckiske kungen Perikles.⁴⁷ Det finns olika dateringsförslag med olika bakomliggande resonemang för Perikles *heroon*. Den ena teorin är att Perikles *heroon* bör vara uppförd omkring 370 f.v.t., baserat på Perikles karriär.⁴⁸ Den andra teorin är att detta *heroon* uppfördes så sent som 340 f.v.t., baserat på dess avancerade stilistiska drag.⁴⁹ Den mest understödda och accepterade teorin rörande

⁴⁵ Neer 2019, 292.

⁴⁶ Fedak 1990, 69.

⁴⁷ Det har ingen relation till den athenska politikern Perikles från 400-talet f.v.t.

⁴⁸ Şare 2013, 59. Denna teori förespråkades av bland annat Jürgen Borchhardt.

⁴⁹ Şare 2013, 59. Denna teori förespråkades av C. Bruns-Özgan. Bruns-Özgan ska även ha uttryckt tvivel rörande monumentets koppling till Perikles.

dateringen är emellertid den förstnämnda, och jag väljer därmed att utgå från att monumentet är uppfört omkring 370 f.v.t.

De åtta karyatiderna står fyra och fyra och utgör den norra, respektive södra, portiken på monumentet. Den södra sidan av monumentet är väldigt skadad och kraftigt fragmenterad med anledning av en jordbävning.⁵⁰ Karyatiderna på den sidan är därmed också ytterst fragmenterade, men av de identifierade fragmenten verkar de vara rimligt att anta att de är lika karyatiderna på norrsidan. Även norrsidan är såklart också påverkad av jordbävningen, men fragmenten är större och mer identifierbara (se *Fig. 8* och *9*). Karyatiderna är omkring 280 cm höga.⁵¹

2.4.2 Ikonografi

Karyatiderna är frontala och står vända helt rakt ut från monumentet. Samtliga karyatider står i kontrapost. De två yttersta karyatiderna står med sitt högerben utåt, och de två innersta står med sitt vänsterben utåt (se *Fig. 8* och *9*). Detta gäller bägge sidor av monumentet.

Samtliga karyatider har håret samlat i ett antal tjocka, tvinnade flätor. Håret faller symmetriskt över bröstet och armarna. Vissa av karyatiderna har fragment som kan identifieras som att de bär slöjor.⁵² De bär även en låg huvudbonad ovanpå slöjan. Denna huvudbonad beskrivs som en *polos* av Borchhardt.⁵³ Samtliga karyatider bär en *peplos* ovanpå en *chiton*.⁵⁴

Flera av dem bär i ena handen en skål (se *Fig. 8* och *9*), och vissa av dem bär även ett protomenkär i den andra.⁵⁵ Vissa håller i sin *peplos* eller i sin slöja med en hand. Några bär föremål i samma hand som de håller sin *peplos* med. Ingen håller i sin dräkt med bägge händer.⁵⁶ Armarna hålls tätt mot kroppen. Ingen av karyatiderna har en utsträckt eller höjd arm (se *Fig. 8* och *9*).

⁵⁰ Borchhardt 1976, 33.

⁵¹ Fedak 1990, 69. Det är osäkert om denna uppgift inkluderar huvudbonaden eller inte.

⁵² Se till exempel Borchhardt 1976, 30 fig. 4.

⁵³ Borchhardt 1976, 39. En *polos* är en låg, cylindrisk huvudbonad som liknar en krona. Har associationer till gudomligheter, som Afrodite, men även mytologiska kungligheter.

⁵⁴ Borchhardt 1976, 38. Det är ovanligt att bära bägge dessa plagg samtidigt. Kanske är det en lokal variant, eller tillverkat av en skulptör som inte känner till hur dessa plagg brukar bäras.

⁵⁵ Enligt textbeskrivning i Borchhardt 1976, 29. *Protomen* innebär ungefär att den är i form av ett djurhuvud, eller att åtminstone en del av den är djurhuvudformad.

⁵⁶ Borchhardt 1976, 33.

2.4.3 Tolkning

Likheter mellan karyatiderna i Limyra och karyatiderna på Erechteion har påpekats av flera forskare.⁵⁷ Enligt min mening är de dock inte alltför lika varandra ikonografiskt, men idén med att låta karyatider utgöra en större portik är något som skulle kunna komma från karyatidportiken på Erechtheion.

Föremålen de bär i händerna och det faktum att de bär slöja för tankarna till kultutövande, särskilt offerriter såsom libation. Fedak för fram att karyatiderna på Perikles *Heroon* kan vara ett sätt att påminna besökarna på platsen om dödskulden.⁵⁸ Karyatiderna kan samtidigt, menar Fedak, ha fungerat som en symbol för ett liv även efter döden.

Jürgen Borchhardt har föreslagit att karyatiderna eventuellt är avbildningar av horer eller chariter.⁵⁹ Chariterna (på grekiska *charites*) var växtlighetsgudinnor från början. De har associationer till både Demeter och Persefone, och till Aphrodite, och dyrkades bland annat i Athen.⁶⁰ Horerna (på grekiska *horai*) var personifikationer av årstiderna.⁶¹ De har associationer till Demeter, Persefone, Pan och Apollon med flera.

⁵⁷ Fedak 1990, 69.

⁵⁸ Fedak 1990, 69.

⁵⁹ Borchhardt 1976, 44.

⁶⁰ *Nationalencyklopedin* 'Chariterna'.

⁶¹ *Nationalencyklopedin* 'Horena'.

2.5 Ginina Mogila, Sveshtari

Bild/Bilder saknas av upphovsrättsliga skäl. Se hänvisningar.

Figur 10 (vänster) och 11 (höger): Karyatider i Ginina Mogila (Grudeva 2015, fig 1 & 2).

2.5.1 Kontext

Ginina Mogila är en thrakisk *tumulus* i makedonsk stil, upptäckt 1982 utanför byn Sveshtari i dagens Bulgarien.⁶² Ginina Mogila ligger i ett område i Thrakien med handelskontakter till grekiska städer både vid Svarta havet och, genom dessa, ännu längre bort.⁶³ Ginina Mogila dateras till tidighellenistisk tid och anses ha beställts av en lokal, thrakisk, kung.⁶⁴ Monumentet tolkas därför som ett försök att befästa sig som rättmätig makedonsk makthavare efter Alexander den store. Särskilt eftersom graven innehåller många karaktäristiska hellenistiska drag.⁶⁵

Graven består av en *dromos* och tre kammare, varav en gravkammare, vilken ligger innerst i graven. I gravkammaren finns tio karyatider längs väggarna i en kolonnad (se *Fig. 10*). Varken kolonnerna eller karyatiderna är fristående, utan är uthuggna i låg relief. Karyatiderna, såväl som resten av monumentet, är tillverkade av lokal kalksten.⁶⁶ Halvkolonnerna är utförda i korinthisk ordning, medan arkitraven de bär upp är i dorisk ordning.

⁶² Grudeva 2015, 91.

⁶³ Valeva 2015, 188. "Mogila" betyder för övrigt *tumulus*, alltså gravhög, på bulgariska, därav namnet "Ginina Mogila".

⁶⁴ Valeva 2015, 190.

⁶⁵ Valeva 2015, 187–191.

⁶⁶ Grudeva 2015, 92.

De tio karyatiderna är placerade två och två mellan kolonnerna. Karyatidernas höjd är omkring 120 cm.⁶⁷

2.5.2 Ikonografi

Alla karyatider har samma frisyr; mittbena med ett par halvlånga flätor som faller ner mot axlarna. Flera av dem bär även en huvudbonad på huvudet. Denna har tolkats som en *kalathos*.⁶⁸

Karyatiderna bär alla ett plagg som kan tolkas som en *peplos*. Tyget i deras *peplos* faller åtsmitande om kroppen, dock är varken vecken, eller karyatidernas proportioner, särskilt realistiska.⁶⁹ Överhänget på deras *peplos* bildar uppåtvända voluter, som här ger ett närmast växtornamentalt intryck (se *Fig. 11*).

Karyatiderna står rakt och stelt med ansiktet riktat framåt. Karyatiderna håller sina armar på olika sätt (se *Fig. 10*). Vissa av dem står med bägge armarna upp och bär upp taket, medan andra står med bara högra eller vänstra armen upp. Ingen står med bägge händerna nedåt. De med en fri hand bär inget i den, utan håller i så fall i sin *peplos*. Deras händer är mycket enkelt utformade.

2.5.3 Tolkning

Karyatiderna i Ginina Mogila skiljer sig stilmässigt från övriga karyatider. De är mindre realistiska och enklare i sitt utförande. De är trots detta relaterade till övriga karyatider i grekisk kontext, eftersom de är just kvinnliga bärande figurer i en arkitektonisk kontext.⁷⁰ Danaila Grudeva menar att karyatiderna kan ha haft någon slags symbolisk eller religiös betydelse.⁷¹ Grudeva föreslår att karyatiderna i Ginina Mogila kanske är ett uttryck för en lokal, thrakisk gudom. Min åsikt är att dessa karyatider är en lokal variant av de mer typiska, grekiska, karyatiderna. Detta eftersom de är inte alls liknar de övriga grekiska karyatiderna i stilen, men ändå är så lika att man kan förmoda att inspirationen till dem är hämtad från dem.

⁶⁷ Grudeva 2015, 92.

⁶⁸ Grudeva 2015, 93.

⁶⁹ Grudeva 2015, 92–93.

⁷⁰ Grudeva 2015, 91.

⁷¹ Grudeva 2015, 96.

2.6 Kastagraven, Amphipolis

Bild/Bilder saknas av upphovsrättsliga skäl. Se hänvisningar.

Figur 12–14. Karyatiderna från Kastagraven. Närbilden längst till höger tillhör karyatiden längst till vänster. (The Amphipolis Tomb).

2.6.1 Kontext

Kastagraven ligger utanför Amphipolis i Makedonien, Grekland. Kastagraven grävdes ut 2014.⁷² Graven är allmänt daterad till början på hellenistisk tid, men dateringen får anses vara osäker i nuläget. Kastagraven innehåller dock flertalet för Makedonien under tidighellenisk tid ovanliga element i en gravkammare.⁷³ Ett av dessa ovanliga inslag är kolossalskulpturer i marmor inne i gravar, detta kan tyda på att graven blivit ombyggd senare, under romersk tid.⁷⁴ Detta skulle därför kunna innebära att karyatiderna är yngre; kanske höghellenistiska eller ännu yngre, i stället för tidighellenistiska. Vi vet dessutom inte heller vem eller vilka graven kan ha tillhört. Teorier finns om att det kan vara någon som ingick i Alexander den stores närmsta krets, men dessa teorier är helt obekräftade, eller avfärdade som omöjliga, i nuläget. Det enda man med säkerhet kan säga i nuläget är att det finns fem individer begravda i monumentet.⁷⁵

Kastagraven består av två förkamrar i rad som bildar en korridor in till huvudkammaren där det finns en nedsänkt stenkistegrav i golvet.⁷⁶ Det finns två karyatider i monumentet och de är placerade på varsin sida om ingången till den inre förkammaren. De står

⁷² Detta innebär att inga utgrävningsrapporter har hunnit publiceras än. Själva utgrävningarna gick snabbt och väckte allmänhetens uppmärksamhet tidigt och graven daterades till sista kvartalet av 300-talet f.v.t. redan innan grävningar hade påbörjats.

⁷³ Palagia 2022.

⁷⁴ Palagia 2022.

⁷⁵ Palagia 2022.

⁷⁶ Palagia 2022.

mot en tunn pelare och bär upp en arkitrav. Karyatiderna står på höga baser. Karyatiderna är tillverkade av thasisk marmor.

2.6.2 Ikonografi

Av de bilder som finns offentliggjorda på de bägge karyatiderna att döma så är de nästan exakta spegelvända kopior av varandra (se *Fig. 12* och *13*). Karyatiderna står i kontrapost. Deras händer och armar saknas, men deras ena hand ser ut att ha hållit i deras *chitones* medan den andra, av axelpartiet att döma, ser att vara utsträckt ut över ingången till den inre förkammaren (se särskilt *Fig. 13*). De har håret samlat i ett antal runda flätor som faller symmetriskt över axlarna (*Fig. 14*). Karyatiderna bär *kalathoi*. Dräkten faller på ett sätt som synliggör benens konturer, men kroppen är i övrigt ganska täckt.

2.6.3 Tolkning

Olga Palagia menar att karyatiderna är utförda i en arkaiserande stil, vilket är något som har paralleller till senhellenistisk tid.⁷⁷ De liknar dock andra karyatider som uppförts under klassisk tid och tidig hellenistisk tid, anser jag. Om det beror på att de är tillverkade under senhellenistisk tid, men att man ville att de skulle ge ett äldre intryck, eller om de faktiskt tillverkades under tidig hellenistisk tid är svårt att avgöra i nuläget. Dateringsfrågan kan nog inte besvaras förrän utgrävningsmaterialet har bearbetats och publiceras officiellt.

Vad kan armarna som saknas ha haft för funktion? De verkar vara utsträckta in mot och kanske över ingången till den inre förkammaren. Jag tänker mig att karyatiderna eventuellt har hållit något i händerna och då de är placerade inne i en *tumulus* är det kanske inte otänkbart att de har hållit i en fackla. De skulle även kunna ha hållit i ett föremål som exempelvis kan ha hjälpt de avlidne genom övergången till underjorden/döden. Kanske bar karyatiderna varsin fackla för att lysa upp ingången till nästa kammare. Det skulle i så fall kunna likna hur Hekate ibland avbildas i skulpturkonsten där hon bär en eller två facklor.⁷⁸ Hekate är en gudinna som är kopplad till både underjorden och färden mellan livet och döden.⁷⁹ Hekate ansågs (bland mycket annat) vara en väktare till Hades portar. Hon spelar även en viktig roll i myten om Persephones bortrövande, eftersom det är hon som hjälper Demeter i sökandet efter sin dotter.

⁷⁷ Palagia 2022.

⁷⁸ Henrichs 2015.

⁷⁹ Henrichs 2015.

2.7 Gravnaiskos, Taras

Bild/Bilder saknas av upphovsrättsliga skäl. Se hänvisningar.

Figur 15: Karyatider från naiskos i Taras (Klumbach 1937, fig. 158).

2.7.1 Kontext

Taras ligger i Apulien i södra Italien.⁸⁰ Det var en spartansk koloni som anlades under 800-talet f.v.t. I nekropolen i Taras påträffades en *naiskos* med två mindre karyatider framför *antae*.⁸¹ Karyatiderna antas ha stått på varsin piedestal, eftersom de bara är 47 cm höga.⁸²

I nekropolen i Taras finns gravar från arkaisk tid, men *naiskoi* introduceras först under den fjärde kvartalet av 300-talet f.v.t.⁸³ Denna *naiskos* med karyatider bör därför också härröra från hellenistisk tid.

Karyatiderna är något skadade. Den ena karyatiden saknar underbenen och sin högra arm, medan den andra saknar bägge armarna och har ett mycket skadat ansikte (se *Fig. 15*). Trots detta återstår tillräckligt mycket av dem för mig att påstå att de antagligen var väldigt lika varandra.

2.7.2 Ikonografi

De bägge karyatiderna står rakt med vikten jämnt fördelat på benen (*Fig. 15*). De står med armarna böjda uppåt bakom huvudet, som för att stötta upp taket. De är ytterst lika varandra,

⁸⁰ Den moderna staden heter Taranto idag.

⁸¹ Klumbach 1937, 67. De står alltså framför *antae*, i stället för mellan (*in antis*). En *naiskos* är en slags gravstele, liknande ett mycket litet frontalt tempel.

⁸² Den faktiska höjden på karyatiderna är i dagsläget 47 respektive 34 cm, men de bör ha varit lika långa (ca 47cm) från början innan den ena gick sönder.

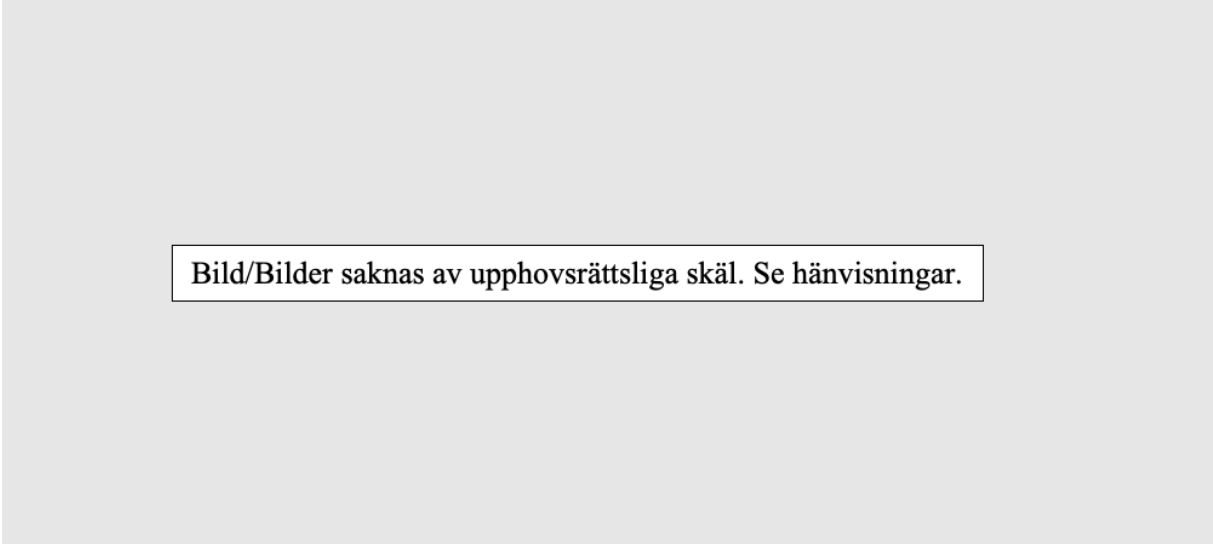
⁸³ Costanzo 2016, 143–160.

förutom att deras kläder faller aningen annorlunda. De bär likadana kläder, en *peplos*.⁸⁴ Dräkten faller symmetriskt över kroppen. Om midjan har de varsitt slätt bälte. På huvudet bär de varsin lägre, cylindrisk huvudbonad, liknande en *polos*.⁸⁵ Håret är lagt i mittbena, och flätat i runda flätor som faller över bröstet och axlarna.

2.7.3 Tolkning

Hans Klumbach beskriver karyatiderna som arkaiserande i stilen.⁸⁶ Klumbach liknar även karyatidernas kroppsställning och komposition med Hekate Epipyrgidia.⁸⁷ Hekate har associationer till underjorden och färden mellan livet och döden.⁸⁸ Men Klumbach tror inte på en underjordisk koppling, eller en koppling till själva Hekate.⁸⁹ Han menar i stället att man valde att placera karyatider på denna *naiskos* i ett rent dekorativt syfte, men att det sepulkrala sammanhanget kanske inspirerade till valet av en hekateliknande skulptur.

2.8 L'Ipogeo delle Cariatidi, Vaste

Bild/Bilder saknas av upphovsrättsliga skäl. Se hänvisningar.

Figur 16: Karyatiderna i Vaste. Det större utrymmet mellan de yttersta och innersta karyatiderna utgör platsen där dörrarna var placerade. Bilden är en skärmdump från en film av Valzano 2010 (1min 45s).

⁸⁴ Klumbach 1937, 30.

⁸⁵ Klumbach 1937, 30.

⁸⁶ Klumbach 1937, 66.

⁸⁷ Klumbach 1937, 66. Hekate Epipyrgidia, eller Hekate Epipurgidia är en aspekt av Hekate.

⁸⁸ Henrichs 2015.

⁸⁹ Klumbach 1937, 67.

2.8.1 Kontext

L'Ipogeo delle Cariatidi ligger i Vaste i Apulien i södra Italien. Detta *hypogeum*⁹⁰ påträffades under 1860-talet i de centrala delarna av Vaste.⁹¹ Vaste var vid tiden en messapisk stad, alltså inte en grekisk koloni, som ovan nämnda Taras.⁹² *L'Ipogeo delle Cariatidi* är daterad till hellenistisk tid.⁹³

L'Ipogeo delle Cariatidi består av en *dromos* i form av en trappa som leder ner till ett förrum vilket kan ha varit öppet mot himlen.⁹⁴ Mittemot trappan finns en vägg med två dörrar som leder in till två gravkammrar. På samma vägg finns fyra karyatider i hög relief på varsin sida av de bågiga dörrarna (se *Fig. 16*). Karyatiderna står på trapetsformade plattformar och samtliga bär upp arkitraven med sina bågiga händer. Karyatiderna är 176 cm höga.⁹⁵

2.8.2 Ikonografi

Alla karyatider är frontala. De står relativt rakt, men fördelar vikten lite olika. De står i kontrapost med vikten på det benet som är närmst dörrarna (se *Fig. 16*).

De bär ett plagg som förmodligen är en *peplos*, men som är nerhasad och exponerar bröstet.⁹⁶ Tyget på deras *peplos* faller åtsmitande om underkroppen och framhäver deras sköte. Om midjan sitter ett enkelt bälte. Över bröstet hänger ett halssmycke, en medaljong. Motivet på dessa är bortslitet.⁹⁷

Deras hår är delat i mittbena och uppsatt i nacken. Det skulle kunna vara en tjock fläta, men eftersom de är reliefer och saknar baksida är det svårt att uttala sig om.

2.8.3 Tolkning

Valeria Valzano har framfört att dessa karyatiders primära funktion var dekorativ.⁹⁸ En tolkning som dock har framförts av Giovanni Mastronuzzi och Valeria Melissano om dessa karyatider

⁹⁰ *Ipogeo* är italienska för *hypogeum*, vilket betyder underjordisk kammare.

⁹¹ Mastronuzzi & Melissano 2015, 8–9; Valzano 2010.

⁹² Messapierna och invånarna i Taras låg mer eller mindre ständigt i konflikt med varandra fram till att hela italiska halvön romaniserades.

⁹³ Valzano 2010.

⁹⁴ Rekonstruktioner av graven visar att detta förrum var byggt utan tak, men huruvida rummet var övertäckt eller inte under antiken framgår ej.

⁹⁵ Valzano 2010.

⁹⁶ Detta gör plagget lite svårtolkat.

⁹⁷ Valzano 2010 menar att det är gorgoner på medaljongerna.

⁹⁸ Valzano 2010.

är att de är menader.⁹⁹ Menaderna var Dionysos följeslagare i myterna. Dionysos och hans följeslagare kopplas (bland annat) till underjorden och underjordisk kult. Mastronuzzi och Melissano menar att en karyatiderna här är menaderna som fått i uppgift att vakta en aristokratisk familjs sista boning.¹⁰⁰ Min tolkning av Mastronuzzi och Melissanos resonemang är att de menar att karyatidernas betydelse i gravsammanhang kan vara relaterad till Dionysoskult. Jag finner det inte helt otänkbart att det skulle kunna vara menader, eller en variant på dessa, med tanke på att deras bröst är exponerade. Menader avbildas ofta helt eller delvis avklädda, både på keramik och i skulpturkonst.

⁹⁹ Mastronuzzi & Melissano 2015. *Vaste Archaeological Museum*. 9.

¹⁰⁰ Mastronuzzi & Melissano 2015. *Vaste Archaeological Museum*. 9.

2.9 Tabell över centrala delar i materialet

Tabell 1

Monument	Datering	Typ av monument	Position i monument	Armarnas position
Knidierna skattehus	565–555	Skattehus	<i>In antis</i>	En arm nedåt, håller dräkt.
Siphniernas skattehus	Före 525	Skattehus	<i>In antis</i>	En arm nedåt, håller dräkt.
Erechtheion	405	Tempel (?)	Utgör portik	En arm nedåt, håller dräkt.
Perikles <i>heroon</i>	370	<i>Heroon</i> , mausolleum	Utgör portik	Nedåt, håller kultföremål/dräkt.
Ginina Mogila	Tidighellenism	<i>Tumulus</i> (grav)	Del av reliefportik. <i>tumulus</i>	Uppåt (bär arkitrav). ¹⁰¹
Kastagraven	Hellenism	<i>Tumulus</i> (grav)	Omger öppning i <i>tumulus</i>	Armar saknas. ¹⁰²
Naiskosgraven	Hellenism	<i>Naiskos</i> (grav)	På <i>antae</i> .	Uppåt (bär arkitrav)
<i>L'Ipogeo delle cariatidi</i>	Hellenism	<i>Hypogeum</i> (grav)	Utgör reliefportik.	Uppåt (bär arkitrav)

¹⁰¹ Vissa av karyatiderna håller bara ena armen uppåt, övriga håller båda armarna upp.

¹⁰² En arm har dock troligen hållit i deras dräkt och den andra har hållits ut och över öppningen.

3 Diskussion

Mina frågeställningar till materialet som presenterats i Kapitel 2 var: *Vilken funktion fyller karyatider i arkitekturen och i vilken kontext finns karyatider? Sker en förändring från arkaisk tid till hellenistisk tid vad gäller karyatidernas funktion och kontext? Vilken innebörd har karyatiderna och hur förhåller den sig till funktion och kontext?*

3.1 Karyatidernas kontexter och funktion

Knidiernas skattehus och Siphniernas skattehus är de äldsta karyatidmonumenten i en grekisk kontext och de var uppförda i Apollonhelgedomen i Delphi under 500-talet (Tab. 1). Karyatiderna därefter var uppförda på templet Erechtheion i Athen vid 400-talets slut och relativt kort därefter används karyatider även på Perikles *Heroon* i Limyra. De yngre karyatiderna som behandlats i denna uppsats återfinns, precis som karyatiderna i Limyra endast i samband med gravmonument av olika slag. Men även det lite äldre templet Erechtheion kan anses vara ett slags gravmonument, åtminstone verkar det finnas indikationer på att karyatidportiken markerar eller ligger intill en äldre grav.¹⁰³ Kontexten för karyatiderna förskjuts därmed från en religiös, till en sepulkral. En förenande aspekt mellan de äldre kontexterna; helgedomar och tempel, och den yngre kontexten; gravar, är offerriter, och av andra forskare har det framförts tolkningar om att karyatiderna har en roll i offerkulten.¹⁰⁴

De äldsta karyatiderna från Knidiernas skattehus och Siphniernas skattehus har tolkats som en representation av rika kvinnor från de respektive stadsstaterna som utför offer å sin *polis* vägnar. Dessa karyatider blir därmed en bokstavlig, materiell, framställning av ”samhällets stöttepelare”. En liknande tolkning är att dessa karyatider, och även karyatiderna på Erechtheion, är votivgåvor i sig. Detta resonemang bygger till stor del på att dessa till form och stil liknar vanliga *korai* vilka var vanliga som offergåvor och dedikationer. Med tanke på att dessa karyatider återfinns i Apollonhelgedomen och på Erechtheion, som båda är platser med uppenbar kultanknytning, och därigenom är nära knutna till offer, kan det vara en trolig (del)förklaring att själva karyatiderna var offergåvor. Om det var så att dessa karyatider dessutom höll ut en av sina händer, skulle denna teori kunna stärkas ytterligare. Med tanke på hur en vanlig *kore* ser ut och hur det som återstår av karyatiderna idag tycker jag det är rimligt att tänka sig att de höll ena armen utåt och kanske till och med höll i offergåvor. Detta innebär

¹⁰³ Erechtheus eller Kekrops grav. Mer under rubrik 3.1.

¹⁰⁴ Fedak 1990, 69; Stewart 2015; Neer 2019, 194.

att det är möjligt att dra slutsatsen att karyatiderna på Knidiernas skattehus, Siphniernas skattehus och Erechtheion eventuellt både var votivgåvor i sig och var representationer av kvinnor som utförde offer.

Karyatiderna på Perikles *Heroon* i Limyra vet vi höll ting relaterade till offerkult i sina händer, även om de inte sträckte ut dem från kroppen.¹⁰⁵ Det är därför väldigt förväntat att de också tolkas som kvinnor som utför offer, eller åtminstone påminner förbipasserande om vikten av att offra. Med tanke på att dessa karyatider dateras till omkring 370 f.v.t., och att både Siphniernas och Knidiernas skattehus i Delphi samt Erechtheion var uppförda och stod tillgängligt synliga för en allmänhet, håller jag för troligt att arkitekterna till Perikles *Heroon* kände till hur dessa monument och deras karyatider såg ut. Om karyatiderna på Perikles *Heroon* håller i ting som hör till offerkult, kanske även de äldre karyatiderna gjorde detta? Jag anser att det kan vara en troligt. Särskilt med tanke på att fynd vissa av intakta *korai*-skulpturer har burit ting i sina händer.

Jag vill påstå att även karyatider som inte direkt kan knytas till offerkult genom vad de håller i händerna eller eventuellt håller i sina händer, utan som bär upp arkitraven som karyatiderna i Vaste, Taras och Sveshtari kanske ändå kan ha fungerat som offergåvor av något slag. Kanske en dedikation till en gudom, även om inskrifter om detta saknas.

Karyatiderna onekligen vackra och påkostade och kanske användes de som en gravgåva till den avlidna. Eller en statusmarkör. De flesta av gravarna med karyatider, och karyatidmonumenten generellt, är placerade på ett sätt där karyatiderna är tydligt synliga för allmänheten (*Tabell 1* för sammanställning). Men även karyatiderna som är placerade inne i kamrar i *tumuli* eller liknande skulle kunna ha varit synliga för andra, antingen vid gravläggningen i sig som en del av begravningsceremonin, eller i samband med konstruktionen. Jag ser det inte som omöjligt att karyatiderna som är offentligt kontra privat placerade skulle kunna ha olika innebörd och funktion. Samtidigt är det möjligt att det inte var en faktor som påverkade deras innebörd och funktion nämnvärt, utan att det var andra aspekter, så som kläder, kroppsställning etcetera spelade en större roll, men det finner jag minner troligt.

Oavsett kvarstår det faktum att samtliga karyatider förekommer i kontexter där offer sker, eller kan ske, och jag menar därför att karyatider i den grekiska arkitekturerna kan ha haft en roll relaterat till just offer. Det är den främsta förenande faktorn sett till kontext och därför anser jag att det borde vara en del av förklaringen till karyatidernas funktion.

¹⁰⁵ Detta kan nog ha sin förklaring i att karyatiderna blir mer tåliga och robusta om de inte håller ut sina armar, utan håller dessa mot kroppen.

3.2 Karyatidernas ikonografi och mytologiska kopplingar

Karyatiderna står på lite olika sätt, men alla karyatider är frontala. Några av dem står i kontrapost, medan andra står mer rakt. De arkaiska och klassiska står med armarna nedåt mot kroppen, med eventuellt ena handen utåt. Karyatiderna från hellenistisk tid däremot står antingen och bär upp arkitraven med sina händer,¹⁰⁶ eller med en arm upp och ut.¹⁰⁷

Karyatidernas kläder är över lag inte särskilt utmärkande, förutom karyatiderna på Perikles *heroon* eftersom de bär en slags kombination av *peplos* och *chiton*. Även karyatiderna i Vaste sticker ut eftersom de, till skillnad från övriga karyatider som bär relativt löst draperade kläder och inte framhäver kroppen särskilt, har exponerade bröst. Vilket har lett till att de tolkats som menader.¹⁰⁸ Samtliga av karyatiderna har antingen flera runda flätor som faller över axelpartiet, eller flera runda, tunna flätor tillsammans med en tjockare fläta i nacken. Ingen av dem har håret uppsatt (som en knut eller liknande).

De allra flesta bär någon slags huvudbonad, eller möjligtvis någonting för att kunna bära upp arkitraven. I litteraturen beskrivs vissa karyatider som bärandes *kalathos* och andra som bärandes *polos*. Somliga karyatiders huvudbonader beskrivs olika av olika författare.¹⁰⁹ Jag har inte alltid kunnat urskilja vilken huvudbonad de olika karyatiderna bär. Det har berott på att bildmaterialet och textbeskrivningarna har varit av olika kvalitet, men särskilt på att det inte alltid är helt uppenbart var skiljelinjerna mellan de bägge huvudbonaderna går. En *kalathos* var ursprungligen en korg som användes av kvinnor för framför allt bärande av föremål associerat med textilproduktion. *Kalathoi* kunde bäras på huvudet och även användas för att bära fram offer i kultsammanhang. *Poloi* däremot, är en krona som i vas- och skulpturkonst bärs mer eller mindre enbart av gudinnor. Jag tänker att man kanske kan se det som att karyatider med *kalathoi* avbildar vanliga, dödliga kvinnor, medan karyatider med *poloi* avbildar gudinnor, eller mytologiska kvinnofigurer. De karyatidmonument där karyatiderna bär *kalathoi* är: Knidiernas skattehus, Siphniernas skattehus, Ginina Mogila och Kastagraven. De karyatidmonument där karyatiderna bär *poloi* är Perikles *heroon* och naiskosgraven i Taras. Huvudbonaderna verkar inte påverkas av åldern på monumentet, utan *polos* och *kalathos* verkar ha använts parallellt.

¹⁰⁶ Även karyatiderna i Ginina Mogila tillhör denna kategori menar jag.

¹⁰⁷ Kastagraven i Amphipolis.

¹⁰⁸ Mastronuzzi & Melissano 2015, 8–9.

¹⁰⁹ Särskilt karyatiderna på Siphniernas respektive Knidiernas skattehus beskrivs olika av olika författare.

För fyra av karyatiderna har det föreslagits i Kapitel 2 att de skulle kunna representera olika gudomar eller mytologiska väsen, oberoende av deras huvudbonader. Karyatiderna på Perikles *heroon* i Limyra har tolkats som mytologiska väsen; horer (*horai*) eller chariter (*chariter*),¹¹⁰ karyatiderna på naiskosgraven i Taras har liknats vid Hekate,¹¹¹ karyatiderna i Sveshtari kanske även dem är en representation av en gudom,¹¹² och karyatiderna i Vaste har tolkats som menader.¹¹³ Jag föreslår att karyatiderna i Kastagraven i Amphipolis eventuellt skulle kunna vara en representation av gudinnan Hekate. Både Hekate och menaderna kan associeras med underjorden och döds Kult. Med tanke på att samtliga av monumenten där karyatiderna har antagits vara mytologiskt relaterade är gravmonument av olika slag ser jag det som en möjlig förklaring av karyatidernas funktion på platsen. En gravkammare, eller en grav i sig, kan ses som ett slags utrymme mellan livet och underjorden. Kanske användes karyatider som väktare till graven, eller dödsriket. Eller kanske som ledsagare som kunde hjälpa den avlidne på sin resa till underjorden.

¹¹⁰ Borchhardt 1976, 44.

¹¹¹ Klumbach 1937, 66.

¹¹² Grudeva 2015, 96.

¹¹³ Mastronuzzi & Melissano 2015, 9.

4 Sammanfattning och slutsatser

I uppsatsen har jag studerat de åtta karyatidmonument vi känner till från arkaisk tid till hellenistisk tid och jag har undersökt karyatidernas kontext, funktion och innebörd. Det finns flera troliga tolkningar av karyatidernas betydelser och funktioner.

Den huvudsakliga slutsatsen jag drar utifrån det material jag har studerat är att det karyatiderna inte har *en* funktion eller *en* innebörd. Det är mer troligt att det har funnits ett flertal funktioner, och att samma karyatider kan ha fyllt flera funktioner samtidigt. De funktioner som karyatiderna kan ha fyllt är att vara votivgåvor, gravgåvor, representationer av sörjande eller offerande kvinnor, representationer av gudomar, eller som symbol en grav.

Vad gäller frågan om karyatiderna representerar gudomar, så menar jag att det är möjligt att en eller några av karyatider representerar dessa. Däremot är det inget som riktigt pekar på att karyatider generellt representerar gudinnor, utan jag tror att det är mer rimligt att tänka sig att karyatiderna har haft en roll som offergåvor till gudar (liknande dedikationer av *korai*), eller som påminnelser för efterlevande om vikten av att offra till den avlidne.

Jag kan även konstatera att karyatidernas kontext förändras över tid. Under arkaisk tid placeras de på Knidiernas skattehus och därefter Siphniernas skattehus i Delphi. Under klassisk tid placeras de på den tvetydiga södra delen av Erechtheion, och därefter på Perikles *heroon* i Limyra. Under klassisk tid sker en övergång där karyatiderna går från att finnas i en religiös kontext till att karyatiderna används i en sepulkral kontext. Under hellenistisk tid är alla karyatider placerade i och på gravmonument. Karyatidernas funktion är alltså mer mångfacetterad än deras kontexter.

Man bör kanske även ställa sig frågan om karyatiderna nödvändigtvis måste ha haft en djupare innebörd och funktion. I dagsläget har man bara påträffat de åtta karyatidmonument som jag har presenterat i denna uppsats. Det är självklart möjligt att det finns fler karyatidmonument som inte är upptäckta ännu, men oavsett verkar de vara väldigt få och ovanliga. Jag menar därför att det är möjligt att tänka sig att inte alla faktiskt inte förstod deras innebörd, utan att endast delar ur eliten som hade rest eller läst/hört om platser med karyatidskulptur gjorde det. Kanske var en del av karyatidernas innebörd och funktion mest att ha en pampig grav och knyta sig till andra högt stående personer genom att låta sig inspireras av deras gravarkitektur. Karyatiderna kanske fick en sepulkral funktion genom association till exempelvis Perikles *heroon* i Limyra?

Avslutningsvis anser jag att det vore intressant att för framtida studier undersöka karyatidernas funktion och symboliska innebörder vidare. För att bättre kunna besvara de frågor som jag har behandlat i denna uppsats, skulle man behöva ännu mer kunskap om de olika karyatiderna, särskilt de mindre kända som karyatiderna i Ginina Mogila, Vaste, Kastagraven och Taras. Men detta skulle kräva mer forskning och tar mer utrymme än vad en kandidatuppsats kan inrymma. Det vore även intressant att studera karyatider från andra tider och platser för att kunna jämföra deras kontexter och betydelser med de grekiska.

5 Referenser

Litteratur:

- Borchhardt, J. 1976. *Die Bauskulptur des Heroons von Limyra. Das Grabmal des lykischen Königs Perikles*. (Istanbuler forschungen, 32), Berlin.
- Costanzo, D. 2016. 'L'espace funéraire de Tarante. Paysage, monuments et matériaux de la nécropole grecque', *Appréhension et qualification des espaces au sein du site archéologique. Arcéo.doct.* 8. 143–160.
- Daux, G. & Hansen, E. 1987. *Topographie et architecture. Le trésor de Siphnos*. (Fouilles de Delphes 2), Paris.
- Dinsmoor, W.B. 1950. *The architecture of ancient Greece. An account of its historic development*. 3e uppl. London.
- Fedak, J. 1990. *Monumental tombs of the Hellenistic age: A study of selected tombs from the pre-classical to the early imperial era*. Toronto.
- Gerding, H. 2014. 'Stone doors of the Erechteion', i *ΑΑΒΡΥΣ. Studies presented to Pontus Hellström*, red. L. Karlsson, S. Carlsson & J. Blid Kullberg, Uppsala, 251–269.
- Grudeva, D. 2015. 'The caryatids from the tomb in Ginina Mogila near Sveshtari in Mediterranean context', *Bulgarian e-journal of archaeology* suppl. 4. 91–108.
- Klumbach, H. 1937. *Tarentiner Grabkunst*, doktorsavhandling, Eberhard Karls Universität, Tübingen.
- Mastronuzzi, G. & Melissano, V. red. 2015. *Vaste archaeological museum*.
- Musée du Louvre. 2011. Département des Antiquités grecques, étrusques et romaines. <https://collections.louvre.fr/ark:/53355/cl010270638>
- Mylonas Shear, I. 1999. 'Maidens in Greek architecture: The origin of the "caryatids"'. *BCH* 123, 65–85.
- Neer, R. 2019. *Art and Archaeology of the Greek World*. 2a uppl. London.
- Paton, J.M., L.D. Caskey, H.N. Fowler & G.P. Stevens. 1927. *Erechteum*. Cambridge, Massachusetts.
- Picard, Ch. & P. De la Coste-Messelière 1928. *Monuments figurés sculpture. Art archaïque: Les trésors "Ionique"*. (Fouilles de Delphes 4). Paris.
- Pinatel, C. 1984. 'Reconstitutions des façades est et ouest du Trésor de Siphnos au Musée des monuments antiques de Versailles, et provenance des moulage réutilisés', *RA Nouvelle série* 1, 29–52.
- Şare, T. 2013. 'The sculptures of the Heroon of Perikle at Limyra', *Anat.St.* 63, 55-74.

The Amphipolis tomb, 'The Caryatids'.

<https://www.theamphipolistomb.com/caryatids>

Valeva, J. 2015 'The decoration of Thracian Tombs'. *A companion to ancient Thrace.*

Valeva, J., Nonkav, E. & Graninger, D. Chichester, UK, Malden, US.

Wikimedia commons. 2009a. 'Porch of the maidens (Caryatids) 2.jpg'.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Porch_of_the_Maidens_%28Caryatids%29_2.jpg

Wikimedia commons. 2009b. 'Porch of the maidens (Caryatids) 1.jpg'

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Porch_of_the_Maidens_%28Caryatids%29_1.jpg

Referensverk:

Henrichs, A. 2015. 'Hecate'. *Oxford classical dictionary*. 22 december 2015.

<https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199381135.013.2957> (läst 15 december)

Lloyd-Morgan, G. 2016. 'Mirrors'. *Oxford classical dictionary*. 6 mars 2016.

<https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199381135.013.4219> (läst 15 december)

Nationalencyklopedin. U.Å. 'Chariterna'.

<https://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/chariterna> (läst 20 januari 2023).

Nationalencyklopedin. U.Å. 'Horerna'.

<https://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/horerna> (läst 20 januari 2023).

Palagia, O. 2022. 'Macedonian vaulted tombs'. *Oxford classical dictionary*.

<https://oxfordre.com/classics/display/10.1093/acrefore/9780199381135.001.0001/acrefore-9780199381135-e-8826> (läst 8 november 2022)

Steward, A.F. 2015 'Caryatides'. *Oxford classical dictionary online*. 22 december 2015.

<https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199381135.013.1401> (läst 6 december 2022)

Övrig media:

Valzano, V. 2010. *Hypogeum of the Caryatids at Vaste*. (Univeristetet i Salento – CEIT (centro euromediterraneo di innovazione Tecnologia per i beni culturali e ambientali e la biomedicina). (DVD-ROM från 2010, publicerad online 2020).

<https://vimeo.com/407121650>